תורה אור

סבר לה *כר"ש דאמר יוצא דופן ולד מעליא הוא *ודלא כר' יוחנן במחוסר זמן סבר לה *כרבי שמעון בן יהודה יתום כגון שהשלח קיים ור' יהושע לטעמיה דאמר אפילו שחט את אמו והשלח קיים אין זה יתום העיד רבי ישמעאל בן סתריאל מערקת לבינה לפני רבי במקומנו מפשיטין את המתה ומלבישין את החי אמר רבי נתגלה טעמא של משנתינו א] חוירין שבמקומנו יש להם ששים רבוא קלפים *בבית המסס שלו פעם אחת נפל ארז אחד שבמקומנו ועברו שש עשרה קרונות על חודו (א) אחת פעם אחת נפלה ביצת בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלש מאות ארזים ומי שדיא ליה והא כתיב °כנף רננים נעלסה ב] אמר רב אשי ההוא מוזרתא הואי: **מתני'** *א שלש גרנות למעשר בהמה בפרס הפסח ובפרס העצרת ובפרס החג (והן גרנות של מעשר בהמה) דברי ר' עקיבא בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר באחד בסיון בעשרים ותשעה באב ר' אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בניסן באחד בסיון בכ"ט באלול ולמה אמרו בעשרים ותשעה באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יום טוב ב ואי אפשר לעשר ביום טוב לפיכך הקדימוהו בעשרים ותשעה באלול ר' מאיר אומר *באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה בן עזאי אומר האלולים מתעשרים בפני עצמן ג כל הנולדים מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול הרי אלו מצטרפין חמשה לפני ראש השנה וחמשה לאחר ר"ה אינן מצטרפין חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן הרי אלו מצטרפין אם כן למה ג] נאמרו שלש גרנות למעשר בהמה שעד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט הגיע הגורן לא ישחוט ואם שחט פטור: **גמ'** מאי שנא תלת אמר רבה בר שילא *(ב) לקבל חורפי ואפלי וקייטי ומאי שנא בהני זימני אמר רבי תנחום בריה דרב חייא איש כפר עכו

כדי

איוב לט

ולד מעליא הוא׳ ד] במסכת נדה בפרק יוצא דופן (דף מ׳) קא"ר שמעון דהרי זה כילוד ואמו טמאה לידה וריש לקיש מפרש טעמא בגמרא תלד לרבות יוצא דופן והכי נמי אמרינן כי יולד לרבות יוצא דופן: **ודלא כר' יוחנן׳** דאמר התם בההוא פירקא [שם] דמודה ר"ש לענין קדשים שאינו קדוש דנאמר לידה לידה מבכור דבעי רחם: **כר' שמעון׳** דאמר דנכנס לדיר להתעשר וכדפרשינן למילתיה לעיל בפרק הלוקח בהמה מן העובד כוכבים (דף כא:): **והשלח׳** והעור קיים כשילא הולד לחוץ: **בן סתריאל מערקת לבינה׳** מקום: ה] **את המתה׳** כשמקשה מחמת הוולד מפשיטים עור האם שהיא מתה ומלבישין אותו לולד שהוא חי ומתקיים מפני דבר זה שעושין לו: **את החיה׳** זהו הולד: **נתגלה טעמא של משנתינו׳** דודאי משום הכי קאמר רבי יהושע אם נולד כל זמן (ג) ו] שהעור שהשלח קיים אינו יתום דכיון דהעור מהנה לולד דומה כמי שאמו קיימת: °**ועוד העיד** דבר זה חוירין שבמקומנו׳ לשון חזרת ירק שלועזים למוגא: **בבית המסס׳** היינו אותן עלין קטנים כמו הבשר עצמו שיש(ד) באותו המסס של בהמה שקורין ליכטולא: **ועוד העיד** דבר זה פעם אחת כו׳ על חודו׳ על צידו ברוחבו שהוא עב כל כך שעברו עליו י"ו קרונות זו בצד זו על חודו כלומר ברוחבו של אילן: **בר יוכני׳** עוף הוא כדאמרינן בבהמה דוכתי* ואימא כביעא דבר יוכני: **טבעה׳** ממה שבתוכה: **והכתיב כנף רננים נעלסה׳** ומתפרש הכי בלשון נוטריקון נושא עולה ונתחטא *שכך אמר הקב"ה וכי בראתי כנפים משובחות לאותו עוף בר יוכני שיש לה כח כל כך שנושאה ביצה גדולה כזאת ומגביה למעלה ומורידה בנחת בקינה אלמא דלא שדיא ליה נתחטא לשון ירידה וחבירו במסכת תענית (דף יט*) בן המתחטא לפני אביו: **מוזרתא הואי׳** בלע"ז מורזי"ך שלא היתה ראויה לאפרוח לכך השליכה: **מתני'** **שלש גרנות למעשר בהמה׳** כלומר בשלשה פרקים בשנה הוי זמן מעשר בהמה שהבהמות שיולדו לו בין פרק לפרק צריך לו לעשר כשיגיע הפרק דמשיגיע הפרק לא יאכל מהן לכתחלה מדרבנן בלא מעשר אבל קודם לכן מותר דמצוה בעלמא הוא לעשר בהמותיו להעשי׳ רי קודם מאחר שקרא עליו שם אבל הרשות בידו לאוכלו בלא מעשר אבל בהני שלשה זמנים הצריכוהו חכמים שלא יאכל לכתחלה בלא מעשר ובגמרא מפרש מאי שנא בהני זמנים ומאי טעמא נקט לשון גרנות: **פרוס.** מפרש בגמרא כמה הוא וטעמא דכל הני תנאי מפרש בגמרא: **והן גרנות של מעשר בהמה׳** דמבולין הבהמות מדרבנן: **ואי אפשר לעשר בי"ט׳** כדמפרש בגמרא משום סקרתא שצריך לסקור בסיקרא העשירי ובי"ט אי אפשר מפני שצובע: **ראש השנה׳** דאותן שנולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיוולדו מכאן ואילך משום דהוי חדש וישן: **האלולים׳** אותן שנולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב וטעמא מפרש בגמרא דמספקא ליה אי הלכה כרבי מאיר דאמר באחד באלול או כרבי שמעון באחד בתשרי הלכך מתעשרין בפני עצמן: **כל הנולדין** כו׳ אתאן לרבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי באחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה: **מצטרפין׳** לכונסן לדיר אחד: **לפני הגורן׳** מאלו שלש גרנות שאין הגורן מפסיק: **למה נאמר׳** למאי הלכתא: **למכור ולשחוט׳** לכתחלה בלא מעשר: **גמ'** **לקבל חורפי ואפלי וקייטי׳** שיש בהמות שמבכירות לילד קודם הפסח ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת ויש שאינן יולדות עד בין עצרת לחג וכנגדם תיקנו חכמים זמנים אלו חרפי בפרוס הפסח אפלי בפרוס עצרת קייטי בפרוס החג ואית דגרסי קייטי בפרוס עצרת ואפלי בפרוס החג:

כדי

בפרוס הפסח׳ מפרש בגמרא ט"ו יום דפרוס לשון פרוסה פלגא דל׳ יום שדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח ובן עזאי דאמר [בכ"ט] באדר אר׳ עקיבא לא פליג אלא באדר הסמוך לניסן דלבן עזאי לעולם חסר וקביעא ליה ז] זמנו לעולם בכ"ט באדר משמע דערב פסח הוי בכלל הני ט"ו יום דפרוס ובפרק קמא דר"ה (דף ז׳) נמי משמע כן שמיום הפורים מתחילין לדרוש ולא מקודם גבי הם העידו שמעברין את השנה כל אדר שהיו אומרים עד הפורים משום דדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ואתי לזלזולי בחמץ *מיום הפורים קודם הפסח שלשים יום שמע מינה דערב הפסח בכלל השלשים יום וכן ר"א ור"ש דאמרי בסמוך באחד בניסן מפרש בגמרא דסברי כמאן דאמר שתי שבתות שמע מינה ח] ערב פסח מן המנין ותימה דקתני במילתא דר׳ אלעזר ור"ש ולמה ט] [לא] אמרו באחד בתשרי מפני שהוא י"ט ואי אפשר לעשר בי"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול והלא מן הדין הוא *בשנים *(באלול) דיום ראשון של סוכות ממנין שתי שבתות כמו ערב פסח דעיקר מה שדורשין בהלכות הרגל קודם לרגל אינו אלא מפני י] קרבנות כדמשמע פ"ק דע"ז (דף ה:) דפריך לפני אידיהן ג׳ ימים ותו לא והתניא דורשין בהלכות הפסח כו׳ [ומשני] לדידן אפי׳ דוק שבעין פסלינן להקרבה מיבעי יא] ל׳ יום ועיקר דרשא דהלכות פסח משום פסח גופיה הנשחט ע"פ ולא משום ימות הפסח דהא יב] נפקא פ"ק דפסחים (דף ו:) משום דנביא עומד בפסח ראשון ומזהיר בפסח שני ועיקר שני לשחיטת פסח שני נאמר ועיקר דרשא דשתי שבתות דרשב"ג מפיק להו מנביא עומד בראש חדש ומזהיר על יג] פסח ועיקר הלכות פסח מצרים לא הוזכרו אלא ליום שחיטת פסח שלא היה שם א) (בפסח) קרבנות אחרים יד] ב) ובפרק בתרא דמגילה (דף כט:) משמע התם דשתי שבתות דרשב"ג אין יום המעשה בכלל דמוקי התם כוותיה מתני׳ טו] דמקדימין וקרינן ול׳ יום דנפקא לן מנביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני נמי הם בלא יום המעשה דהא איכא התם י"ז דניסן וי"ד דאייר שהן ל"א יום ומהיא שמעתין דמגילה עצמה טז] יקשה למנות י"ד יום בלא יום המעשה וי"ל דלעולם אין יום המעשה בכלל ולא חלקו חכמים בין פסח לסוכות והלכו אחר עיקר יז] י"ט להתחיל בשתי שבתות מבאחד בניסן ומבאחד בתשרי שבי"ט קרבנות מרובין ראייה חגיגה ושמחה ואע"ג דנביא עומד בר"ח ומזהיר על יח] פסח היינו על שחיטת פסח שבי"ד מ"מ לדורות ממה שיש להזהיר על כל פסח לא חשו חכמים למהר יום אחד בפסח יותר מבחג וגבי שקלים קבעו חכמים יט] זמן בר"ח אדר ולא חשו להקדים יום אחד לפני ר"ח כדי שיהו ל׳ יום שלימים כיון כ] שדבר מסור לב"ד של הבאת תמידין מתרומה חדשה אע"ג דבמתניתין דהכא דייקינן לכוין החשבון כא] זמן השמעת שקלים לעולם באחד באדר משמיעים על השקלים:

ניחא

א) נ"ק מ"ז ב) ועוד קשה דבפ׳ נ"ק

רש"י כת"י

מכאן ועד סוף המסכת נמצא נוסחא אחרינא בכל הפי׳ של רש"י ז"ל שבידי וז"ל במקומינו כשהבהמה מתה מחמת לידה מפשיטין אותה ומלבישין אותה בעולה: את החיה׳ הולד כדי שיתחמם ומעלה כאילו היתה אמו חיה: נתגלה טעמא של משנתינו דודאי מש"ה א"ר יהושע אם השלח קיים אין זה יתום׳ ועוד העיד חזירים שבמקומינו לייטוכא"ש כמו חזרת תהפך מאכל: קליפי עלים׳ קליפה של עלים: בית המסס לנפי"ן בלע"ז שטלו עשוי קליפות קליפות: על חודו׳ ע אצל ז עביו על עביו כעין שנפל שהיה עביו חד ועגול וכ"ש אם היה מגופה בנסור׳ כגון נסר היה עדיין לחב יותר: בר יוכני׳ עוף גדול: נטבעו ס׳ כרכים׳ בחלבון ובאלמון שלה: ומי שדיא ליה׳ לבילתו לאיבוד: והא כתיב כנף רננים נעלסה׳ ודרשי׳ נעלסה נוטריקון במסכת מנחות בפ׳ ר׳ ישמעאל טשא עולה ומתחטא מתחתא לשון ירידה׳ ההיא שהבילה נפלה מוזרת הואי שאין אפרוח גדל בה והשליכתו מלעתה: מתני׳ ג׳ גרנות למעשר בג׳ פעמים בשנה הבהמות מתעשרות ובגמ׳ מפ׳ טעמא: פרוס הפסח׳ בגמ׳ מפרש ט"ו יום קודם הפסח דהיינו יום אחרון של אדר וכן פרוס עצרת׳ ט"ו יום קודם וכן פרוס החג דהיינו יום אחרון של אלול: מ"ט באדר׳ מפ׳ בגמ׳ במאי פליגי ומאי טעמייהו: בא׳ בניסן י"ד קודם לפסח: ולמה אמרו בכ"ט באלול׳ דהוי ט"ו ימים ולא אמרו בא׳ בתשרי י"ט הוא ואי אפשר לעשר כדמפרש בגמרא לטעמא דכולא מתני׳: מתעשרין לעצמן׳ משום ספיקן: כל הנולדים וכו׳ הך סתמא כר"א בר׳ שמעון: חמש לפני ר"ה וכו׳ אגב דבעי למתני ה׳ לפני הגורן וה׳ לאחר הגורן מצטרפין תנא נמי הא: לא ישחוט׳ דסבל׳ בגורן מדרבנן ואם שחט פטור דלא אשכחן בסבל מעשר בהמה לא לאו ולא מיתה: לקבל חרפי ואפלי וקייטי׳ כנגד שלשה זמנים שהבהמות יולדות אותן המבכרות לילד קרוי חרפי ויולדת בתחלת החורף ומתעברות בניסן ואפלי בעצרת ואותן היולדות בקיץ ולדותיהן מתעברות בפרוס החג: מאי שנא הכי בהני זמני ספי מקדם אחר קודם הפסח ועצרת וחג:

עין משפט נר מצוה

ל א מיי׳ פ"ז מהלכות בכורות הלכה ח סמג עשין ריב:

לא ב מיי׳ פ"ד מהלכות י"ט הלכה כו:

[עי׳ היטב תוס׳ נדה מ׳ ד"ה מודה ר"ש]

לב ג מיי׳ פ"ז מהלכות בכורות הלכה ו:

נ"ל ומדתנינ מיום הפורים עד הפסח ל׳ יום ש"מ כו׳ נ"ק

נ"ל יתוש שבמקומנו יש לו ס׳ רבוא קלפים בבית המסס שלו כו׳ נ"ק

שיטה מקובצת

א] חורת שבמקומנו יש להם ס׳ רבוא קלפים בבית המסס שלו נ"א כל הס"י שבידי ששים רבוא קליפי עלין תיש שבמקומנו יש להם ס׳ רבוא קליפים בבית המסס שלו כו׳ ומי שדיא ליה ופי׳ רש"י כ"י שבידי מורים על נוסחא זאת עיין בגליון בשולי הדף ובקצת ספרים בגמרא של קלף כתוב יתוש שבמקומנו יש להם ס׳ רבוא קליפים וכו׳ עי׳ בתוס׳ מנחות ס"ו ב׳: ב] נעלסה נושא עולה ונתחטא אמר: ג] למה אמרו שלש: ד] נ"א בס"י כולם אולד מעליא הוא וויושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה וגבי בהמה נמי לידה מעליא הוא לקדשים ודלא כר"י דאמר בפ׳ יוצא דופן מודה הוא ר"ש לענין קדשים: כרבי שמעון דאמר דנכנס לדיר וכו׳ נ"א כר"ש בן יהודה דאמר בפ׳ דלעיל מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והרי הוא כבכור והר"ה והשלח כו׳ לחוץ נמחק: ה] מקום הס"ד ומה"ד במקומינו כשהבהמה מתה מחמת לידה מפשיטין עור האם כו׳: ו] תי׳ שהעור נמחק: ז] ליה פרוס לעולם תי׳ וזמנו נמחק: ח] מינה דערב הפסח: ט] ולמה אמרו בכ"ט באלול ולא אמרו: י] מפני הקרבנות: יא] מיבעי לן שלשים יום: יב] דנפקא לן פ"ק דפסחים מהא דנביא עומד כו׳ ומזהיר על פסח שני ועיקר הלכות פסח שני לשחיטת הפסח בי"ד באייר ושתי שבתות נמי דרשב"ג: עק"פסח דעיקר דרשא דפסח תי׳ הלכות נמחק: יד] אחרים וע"ק דבפ׳ בתרא דמגילה דמשמע התם: טו] מתני׳ דבאחד באדר משמיעין על השקלים ומפרש דכיון דאמר מר בחמשה עשר בו השולחנות יושבין במדינה כו׳ משום שולחנות מקדימין והנוסחא שהוא בדפוס כתב בשם ס"א: טז] עצמה קשה מגופה דלרבנן הא דמשמיעין מאחד באדר על השקלים משום תרומה חדשה דאחד בניסן ואין כאן שלשים יום בלא: יז] עיקר הי"ט להתחיל השתי שבתות: יח] על הפסח היינו על שחיטת הפסח: יט] חכמים הזמן: כ] כיון שהדבר: כא] החשבון מכ"ש יום באדר ותדע דאע"ג דלר"ע הוי אדר פעמים מלא ופעמים חסר לא משתמיט שישתנה בכך:

מסורת הש"ס

[לעיל מז: נדה מ.]

[לעיל כא: עי׳ תמורה יט:]

כאן מה"ד חוירין עוד העיד וכו׳ נ"ק

[יומא פ׳]

שקלים פ"ג מ"א

[מנחות סו:]

[עי׳ ברש"י שם]

ר"ה ב:

[תרגום נגד קבל]

רבינו גרשום

סבר לה כר׳ שמעון דאמר במס׳ נדה ולד מעליא הוא דכתיב אם נקבה תלד לרבות יוצא דופן: ודלא כר׳ יוחנן׳ דפליג עליה התם דאמר מודי ר׳ שמעון לענין קדשים שאינו קדוש דלא הוי ולד: במחוסר זמן סבר לה כר׳ שמעון בן יהודה׳ דאמר לעיל מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והרי הוא כבכור כו׳: מערקת לבנה מפשיטין את המתה השלח שלה ומלבישין את החיה היתום: נתגלה טעמא של משנתינו׳ של ר׳ יהושע׳ דכחעבר ליה הכי חיי: חוירים׳ קלפי עלין כקלא אחד: נעלסה׳ וגרסי׳ במנחות נושא עולה ונתחטא כלומר נושאה ומעלה לביצתה ונתחטא ומניחה בתוך קן שלה וכשהיא רוצה להטיל ביצתה יורדת לארץ ומטילה בנחת שנאמר כי תעזוב לארץ ביציה אלמא דלא שדיא לה שתשתבר: ההיא דנפלה מוזרתא הואי דלא חששא לזה: שלש גורנות למעשר׳ כלומר בג׳ פעמים בשנה מעשרין מעשר בהמה בפרוס הפסח כו׳: ולמה לא אמרו בא׳ בתשרי׳ כלומר כיון דקסברי דבאחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה כדאמר בגמרא: כל קבל חרפי אפלי וקייטי׳ המבכירות מתעברות בתשרי ויולדות בניסן ומתעשרין סמוך ללידתן והמאוחרות יולדות בתשרי והיינו פרוס החג וקייטי יולדות בקיץ בפרוס עצרת: ואמאי גורנן בהני זימני:

כדי

א) כלה דנ"ל דוודאי משום דכיון דעבדי ליה הכי מסו"ה ס"ל נ"י כן׳

הגהות הב"ח (א) גמ׳ על חודו פעם כצ"ל ותיבת אחת נמחק: (ב) גמ׳ לקבל חרפי ואפלי: (ג) רש"י ד"ה נתגלה וכו׳ כל זמן שהשלח כצ"ל ותיבת שהעור נמחק: (ד) ד"ה בבית המסס וכו׳ כבשר עצמו שיש בהמסס כצ"ל ותיבת באותו נמחק: (ה) ד"ה האלולים וכו׳ כר"מ באחד באלול או כר"ש: